

# การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (CLM) ระดับตำบล

กิตติศักดิ์ รุ่งแสง<sup>1</sup> พนารัตน์ คุรุทเบ็งพรวัว<sup>2</sup>

และนางสาววรรณภา ทองศรี<sup>3</sup>

## บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในพื้นที่แปลงเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) ตำบลแม่ระกา อำเภอลำดอง จังหวัดพิษณุโลก และ (2) พัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สาธารณะ และ (3) ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการเรียนรู้ในพื้นที่แปลง CLM โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ควบคู่กับการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ จำนวน 20 คน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ในพื้นที่แปลง CLM จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นนักเรียนและประชาชนทั่วไปในพื้นที่อำเภอลำดอง ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สามารถจำแนกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพพื้นที่ทางกายภาพ ด้านการบริหารจัดการ และด้านการให้บริการ อีกทั้งมีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ประกอบด้วย สื่อป้ายองค์ความรู้ จำนวน 131 แผ่น สื่อสำหรับการสาธิตและฝึกปฏิบัติ จำนวน 12 เรื่อง และสื่อดิจิทัลในรูปแบบวีดิทัศน์และอินโฟกราฟิกที่เชื่อมโยงผ่านคิวอาร์โค้ด จำนวน 9 ชุดข้อมูล โดยผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเรียนรู้พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ได้แก่ ความพึงพอใจต่อสื่อโดยรวม ( $\bar{x} = 4.63$ , S.D. = 0.58) ความพึงพอใจต่อความรู้ความเข้าใจ ( $\bar{x} = 4.64$ , S.D. = 0.59) และความพึงพอใจต่อการนำไปใช้ประโยชน์ ( $\bar{x} = 4.73$ , S.D. = 0.51) ทั้งนี้ ข้อค้นพบสำคัญของการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

**คำสำคัญ:** สื่อเรียนรู้, โคกหนองนา, พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (CLM) ระดับตำบล

<sup>1</sup> นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ, Email: spycdd@gmail.com

<sup>2</sup> นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ, Email: panarat4229@gmail.com

<sup>3</sup> นักทรัพยากรบุคคล, Email: kamond06@gmail.com

# Development of Participatory Learning Media to Enhance Quality of Life in the Community Learning Model (CLM) at the Sub-district Level

Kitisak Rungsang<sup>1</sup>, Panarat Krutbuengprao<sup>2</sup>  
And Wannapha Thongsri<sup>3</sup>

## Abstract

This study aimed to: (1) examine the problems and needs related to developing participatory learning media in collaboration with the community within the Community Learning Model (CLM) for quality-of-life development in Mae Raka Subdistrict, Wang Thong District, Phitsanulok Province, and (2) develop participatory learning media to enhance public learning. And (3) Satisfaction of learners in the Community Learning Model (CLM). The research employed an action research approach integrated with both qualitative and quantitative methods. The target group consisted of 20 stakeholders involved in the development of learning media, while the sample group included 30 participants who engaged in learning activities within the CLM area, comprising students and local residents in Wang Thong District.

The findings indicated that the problems and needs for developing participatory learning media could be categorized into three main aspects: physical environment, management, and service provision. In addition, a variety of learning media were developed, including 131 knowledge-based signboards, 12 demonstration and hands-on practice modules, and 9 sets of digital learning media in the form of videos and infographics accessible via QR codes. The evaluation results revealed that participants reported the highest level of satisfaction across all dimensions, including overall satisfaction with the learning media ( $\bar{x} = 4.63$ , S.D. = 0.58), satisfaction with knowledge and understanding gained ( $\bar{x} = 4.64$ , S.D. = 0.59), and satisfaction with the application of knowledge ( $\bar{x} = 4.73$ , S.D. = 0.51). The key findings suggest that participatory learning media developed in alignment with the local community context can significantly enhance learning effectiveness and promote the practical application of knowledge. This approach serves as a crucial mechanism for sustainably improving the quality of life of people in the community.

**Keywords:** Learning Media, The Khok Nong Na Area, Community Learning Model (CLM) at the Sub-district Level

<sup>1</sup>Professional Level Human Resource Development Officer, Email: spycdd@gmail.com

<sup>2</sup>Professional Level Human Resource Development Officer, Email: panarat4229@gmail.com

<sup>3</sup> Human Resource Development Officer, Email: kamonCDD06@gmail.com

## บทนำ

ในยุคปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม การเข้าถึงองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (CLM) ที่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านรูปแบบสื่อการเรียนรู้ที่ไม่ดึงดูดใจ การขาดแคลนแหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลให้การส่งต่อองค์ความรู้เพื่อการพึ่งพาตนเองเป็นไปได้ยากซึ่งศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนพิษณุโลกโดยมุ่งพัฒนางานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาศักยภาพบุคลากรและเครือข่ายให้มีความเชี่ยวชาญในงานพัฒนาชุมชน พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะ และพัฒนาสื่อและรูปแบบการเรียนรู้สาธารณะ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนพิษณุโลกเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้งานพัฒนาชุมชนที่มีมาตรฐาน และมีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทันสมัยเข้าถึงง่ายสามารถสนับสนุนการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ มุ่งสู่สถาบันแห่งความเป็นเลิศด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สาธารณะ มีพื้นที่ให้บริการจำนวน 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี ตาก สุโขทัย กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ อุทัยธานีและจังหวัดพิษณุโลก โดยมีภารกิจด้านงานวิจัย และพัฒนา มุ่งเน้นให้บุคลากรของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนพิษณุโลกเชี่ยวชาญงานด้านวิชาการโดยเฉพาะ การวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพในด้านการพัฒนาสื่อและการเรียนรู้สาธารณะ งานพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการ มุ่งเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีชีวิต มีกิจกรรมคลังข้อมูล ภูมิปัญญา เป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นเลิศด้านการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาผู้เชี่ยวชาญ การจัดกิจกรรมเรียนรู้และ จัดทำสื่อ เครื่องมือเพื่อการเรียนรู้ สร้างและพัฒนาผู้นำเป็นวิทยากรผู้นำสัมมนา มุ่งสู่สถาบันแห่งความเป็นเลิศด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สาธารณะ ได้จัดทำหลักสูตร “9 ปราชญ์ 9 ฐานเรียนรู้” นำเสนอให้แก่แปลง CLM เพื่อพัฒนาศักยภาพวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ ในการใช้องค์ความรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา” ศิลปะการสื่อสาร และทักษะการถ่ายทอด และการทดสอบเป็นวิทยากร ฐานเรียนรู้ ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก แต่ปัญหาที่ค้นพบในระหว่างดำเนินโครงการพบว่าสื่อการเรียนรู้ประจำฐานเรียนรู้ และองค์ความรู้ต่างๆ ภายในแปลง CLM ยังไม่ครบถ้วน และบางส่วนที่มีอยู่แล้วก็ชำรุดเสียหาย

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในหลายพื้นที่ยังประสบปัญหาด้านประสิทธิภาพและความต่อเนื่อง เนื่องจากการออกแบบและจัดทำสื่อส่วนใหญ่มักเกิดจากหน่วยงานภายนอกหรือผู้พัฒนาเพียงฝ่ายเดียว โดยขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเจ้าของพื้นที่ และผู้ใช้งานจริง ส่งผลให้สื่อการเรียนรู้บางส่วนไม่สอดคล้องกับบริบท วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน อีกทั้งชุมชนยังขาดความรู้สึกรัก

เป็นเจ้าของสื่อการเรียนรู้ ทำให้ขาดการดูแลรักษา การนำไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ สื่อการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นโดยปราศจากการมีส่วนร่วม มักมุ่งเน้นเฉพาะการสื่อสารข้อมูล ในลักษณะทางเดียว ขาดการสร้างปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเชื่อมโยง ประสบการณ์จริงของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เพียงระดับการรับรู้ แต่ไม่สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ของ Paulo Freire ที่เสนอว่า การอ่านไม่ใช่เพียงแค่การอ่านคำได้เท่านั้น หากแต่เป็นการ ทำความเข้าใจต่อความเป็นจริงของโลกที่ตนอาศัยอยู่ ทั้งยังรวมถึงการเขียนซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากความใส่ใจที่จะลงมือปฏิบัติกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็น การแสดงออกถึงการเปลี่ยนผ่านจากความใส่ใจไปสู่การลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้ที่แท้จริง ต้องเกิดจากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โดยผู้เรียน ต้องมีบทบาทในการคิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ของตนเอง มิใช่เป็นเพียงผู้รับสารฝ่ายเดียว แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ที่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ย่อมทำให้สื่อไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและบริบทจริง ของพื้นที่ได้ โดยเปาโล แฟร์เร (Paulo Freire, 1974) มีวิธีในการสอนเป็นลำดับ ดังนี้ 1) ภาพ หรือ รหัส ควรเป็นภาพที่แสดงแง่มุมสำคัญของวิถีชีวิต ซึ่งผู้เรียนเองรู้สึกว่ามี ความเกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตของตน 2) การอภิปราย ให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายและให้เหตุผล เกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดการอภิปรายควรจะมี ความละเอียดลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ การสอนโดยมีความหมายและมีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน ไม่สามารถดำเนินการได้ โดยอาศัยเพียงมิติด้านการพูดการสอนเท่านั้น แต่การออกแบบสื่อจะช่วยให้เกิดความเข้าใจ สิ่งนั้นๆ มากขึ้น แต่จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ การวิเคราะห์ปัญหา การออกแบบ การพัฒนา การทดลองใช้ ตลอดจนการประเมินผล เพื่อให้สื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ สามารถตอบสนองต่อความต้องการ ของชุมชน และสร้างการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนพิษณุโลก จึงได้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาสื่อ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ (CLM) ระดับตำบล เพื่อสร้างต้นแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาท ร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมพัฒนา และร่วมใช้ประโยชน์จากสื่อการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และสามารถขยายผลสู่พื้นที่อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

## วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้สาธารณะ
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้ารับการเรียนรู้ในพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

## นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งใดๆ ก็ตามที่เป็นเครื่องมือช่วยถ่ายทอดความรู้จากบทเรียนไปสู่ผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. แปลง CLM หมายถึง พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ของนายมนตรี พรอดครบุรี ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลกพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สาธารณะ
3. วิทยาการประจำฐานเรียนรู้ หมายถึง ผู้ที่ผ่านหลักสูตร 9 วิชา 9 ฐานเรียนรู้ตามโครงการสร้างนวัตกรรมภาครัฐในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (Government Innovation Lab : Gov Lab) ประจำปี 2566
4. โคก หนอง นา โมเดล หมายถึง การจัดการพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ ตามภูมิสังคมประยุกต์จากพระราชดำริทฤษฎีใหม่

## การทบทวนวรรณกรรม

### 1.แนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้

วัชรพล วิบูลยศรี (2556 : 15) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ หรือสื่อกลางในกระบวนการเรียนการสอน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ

กรมวิชาการ (2545 : 6) ให้ความหมายว่า สื่อการเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่รอบตัวผู้เรียนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นวัสดุของจริง บุคคล สถานที่ เหตุการณ์ หรือความคิดก็ตาม ถือว่าเป็นสื่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับว่าเราเรียนรู้จากสิ่งนั้นๆ หรือนำสิ่งนั้นๆ เข้ามาสู่การเรียนรู้ของเราหรือไม่

### ประเภทของสื่อการเรียนรู้

ชม ภูมิภาค (2544) : 26-27) กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอนในปัจจุบันอาจแบ่งแยกเป็นประเภทได้ดังนี้ 1) สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นสื่อที่อาศัยเทคนิคการพิมพ์

บนกระดานในรูปแบบต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะถูกรับรู้โดยประสาทตา หรือการมองเห็น เช่น แบบเรียน เอกสารเผยแพร่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น 2) สิ่งของและเหตุการณ์ สิ่งของนั้น หมายถึง สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เหตุการณ์ หมายถึง ปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งที่เป็น เหตุการณ์ธรรมชาติ และเหตุการณ์ทางสังคม รวมถึงเหตุการณ์จริงและเหตุการณ์จำลอง 3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่อาศัยเทคนิคด้านอิเล็กทรอนิกส์ สร้างสื่อในรูปของเสียง และภาพ ทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว รับรู้โดยทางประสาทตาและหู ทั้งการมองเห็น และการได้ยิน เช่น รายการวิทยุ เทปเสียง สไลด์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น 4) สื่อสารสนเทศ เป็นสื่อที่อาศัยเทคโนโลยีสื่อสารคมนาคม ผสมกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดเป็น เทคโนโลยีสารสนเทศ ทำหน้าที่เป็นสื่อสารสนเทศ เป็นสื่อที่ทำให้เกิดประโยชน์ ต่อการศึกษามากมาย 5) สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์ มีความชำนาญ เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากร

### การเลือกสื่อการเรียนการสอน

กิดานันท์ มลิทอง (2543 : 99-103) กล่าวถึง หลักการเลือกสื่อการเรียน ไว้ดังนี้ 1) การเลือกสื่อการสอนให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และประสบการณ์ในการเรียน การสอนนั้นวัตถุประสงค์ของการเรียนนับเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ผู้สอนจะต้องกำหนด ไว้เพื่อเป็นหลักว่า จะสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และได้รับประสบการณ์ด้านใดบ้างจากบทเรียนนั้น ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถเลือกสื่อการสอนได้อย่างวิธีการสอนแต่ละอย่างด้วย 2) การเลือกสื่อ การสอนให้สัมพันธ์กับขนาดของกลุ่มผู้เรียนและกิจกรรม ในการดำเนินการสอนนั้น ขนาด ของกลุ่มผู้เรียนและลักษณะของกิจกรรมในการเรียนนับเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ การเลือกสื่อการสอนด้วย 3) การเลือกสื่อการสอนตามประเภทของสื่อ ในการเลือกสื่อ การสอนนั้นบางครั้งผู้สอนอาจต้องเลือกสื่อประเภทภาษาสัมผัสหรือสื่อประเภทเครื่องเสียง โดยต้องมีการวิเคราะห์เนื้อหาที่จะสอนเสียก่อน ว่ามีความจำเป็นต้องใช้สื่ออะไรบ้าง ในแต่ละประเภทเพื่อเป็นสิ่งเร้าในการสอน

น้ำอ้อย มิตรกุล (2542 : 49-50) กล่าวว่า การเลือกสื่อการเรียนการสอนนั้น ผู้สอน จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมในการเรียนให้แน่นอนเสียก่อน เพื่อใช้วัตถุประสงค์ นั้นเป็นตัวชี้้นำในการเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสม ซึ่งนอกจากนี้จะต้องพิจารณาหลักการ อื่นๆ ประกอบด้วย 1) สื่อนั้นจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนและจุดมุ่งหมายที่สอน 2) เลือกสื่อที่เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน 3) เลือกสื่อที่มี เนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย น่าสนใจ 4) เป็นสื่อที่มีคุณภาพ เทคนิคการผลิตดี มีความชัดเจน 5) สะดวกในการใช้และเก็บรักษา มีความทนทาน วิธีใช้ไม่ยุ่งยากซับซ้อนจนเกินไป 6) ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพง หรือบางชนิดอาจผลิตขึ้นใช้เองได้ 7) ตรงกับความต้องการ

สื่อนั้นช่วยให้นักเรียนร่วมกิจกรรมที่ครูต้องการหรือไม่ 8) ช่วงเวลาความสนใจ สื่อนั้นช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในช่วงเวลานานพอสมควรหรือไม่

## 2.แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล

กรมการพัฒนาชุมชน (2565 : 1 - 2) กล่าวว่า กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการพัฒนาชุมชน ดำเนินงานโครงการพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน ผ่านการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร แรงงาน บัณฑิตจบใหม่ กลุ่มแรงงานที่อพยพกลับท้องถิ่นและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นขั้น ตอน ตามกลไกขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อการปฏิรูปประเทศ โดยใช้หมู่บ้านเป็นฐานของการพัฒนา มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันให้ทุกครัวเรือน และพัฒนาคนให้มีความรู้และปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข มีอาชีพ สร้างรายได้ท่ามกลางวิกฤติโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยการจัดทำโครงการที่ประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชา และน้อมนำเอาแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า 40 ทฤษฎี ที่ทรงพระราชทานไว้ให้ในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มาประยุกต์กับแนวคิดการพัฒนาพื้นที่และการออกแบบเชิงภูมิศาสตร์สังคมเพื่อการพึ่งพาตนเองในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล”

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสุโขทัย (2563) กล่าวว่า โคก หนอง นา โมเดล คือ การจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ โคก หนอง นา โมเดล เป็นการที่ให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเอง โดยมีมนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้มันสำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบ โคก หนอง นา โมเดล เป็นแนวทางทำเกษตรอินทรีย์และการสร้างชีวิตที่ยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

1) โคก หมายถึง พื้นที่สูงที่เกิดจากการนำดินที่ขุดทำหนองน้ำนั้น ให้นำมาทำโคกบนโคกปลูก “ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ตามแนวทางพระราชดำริ ใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ทำให้พออยู่ พอกิน พอใช้ พอมีรายได้อีกด้วย เป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน ก่อนเข้าสู่ขั้นก้าวหน้า คือ ทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา ค้าขาย และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย และใช้เป็นพื้นที่สร้างที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

2) หนอง หมายถึง หนองน้ำหรือแหล่งน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้งหรือจำเป็น และเป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม (หลุมขนมครก) มีการขุดคลองไส้ไก่หรือคลองระบายน้ำ

รอบพื้นที่ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยชุดให้คัดเคียวไปตามพื้นที่เพื่อให้ น้ำกระจายเต็มพื้นที่ เพิ่มความชุ่มชื้นลดพลังงานในการรดน้ำต้นไม้ ทำฝายทดน้ำเพื่อเก็บน้ำเข้าไว้ในพื้นที่ให้มากที่สุด โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่โดยรอบไม่มีการกักเก็บน้ำ น้ำจะหลากลงมายังหนองน้ำ และคลองไส้ไก่ ให้ทำฝายทดน้ำเก็บไว้ใช้ยามหน้าแล้ง

3) นา หมายถึง พื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์พื้นบ้าน โดยเริ่มจากการฟื้นฟูดิน ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน คีนชีวลีเล็ก ๆ หรือจุลินทรีย์กลับคืนแผ่นดิน ใช้การควบคุมปริมาณน้ำในนา เพื่อคุมหญ้า ทำให้ปลอดสารเคมีได้ปลอดภัยทั้งคนปลูก คนกิน มีการยกคั่นนาให้มีความสูง และกว้าง เพื่อใช้เป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วมปลูกพืชอาหารตามคันนา

### 3. แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2564 : 15) กรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล และพัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Household Lab Model for quality of life : HLM) ระดับครัวเรือน ภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เพื่อการจัดรูปแบบพื้นที่ในการอยู่อาศัย ให้พึ่งตนเอง อย่างพอเพียง ในรูปแบบที่เรียกว่า โคก หนอง นา พัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2564 : 22 - 24) ศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พัฒนาชุมชน : ระดับตำบล ขนาดพื้นที่ 10 – 15 ไร่ มีแนวคิดดังนี้ 1) ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในระดับชุมชน เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อมุ่งไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง 2) สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้ชุมชน 3) รองรับภัยพิบัติ สร้างความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีการกิจ รวบรวมและให้บริการข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาพื้นที่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา” ขนาด 10 – 15 ไร่ ตามภูมิสังคม ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาพื้นที่ ในรูปแบบ “โคก หนอง นา” เป็นครูพาทำหรือวิทยากรส่งเสริมการเรียนรู้ สนับสนุน ส่งเสริมอาชีพ และสร้างรายได้ให้คนในชุมชนตามศักยภาพพื้นที่ เป็นแหล่งรวบรวม แลกเปลี่ยน แปรรูป และจำหน่ายผลผลิต เชื่อมโยงเครือข่ายด้านการตลาด

### 4. หลักสูตร 9 ปรัชญา 9 ฐานเรียนรู้ แปลง CLM ของนายมนตรี ปรอดครบุรี ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนพิษณุโลก (2566) ได้จัดทำหลักสูตร 9 ปรัชญา 9 ฐานเรียนรู้ เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาฐานเรียนรู้ขึ้น ดำเนินการ ณ แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้วิทยากรประจำฐานเรียนรู้ มีความรู้

และทักษะการถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้ แปลง CLM ตำบลแม่ระกา เป็นต้นแบบในการพัฒนาฐานการเรียนรู้ของแปลง CLM ในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีฐานเรียนรู้ 9 ฐาน ดังนี้ 1. ฐานคนรักแม่ธรณี (ปุ๋ยหมักแห้งและปุ๋ยน้ำหมัก) 2. ฐานคนติดดิน 3. ฐานคนรักแม่โพสพ 4. ฐานคนรักน้ำ 5. ฐานคนเอาถ่าน 6. ฐานคนมีไฟ 7. ฐานคนหัวเห็ด 8. ฐานหัวคันทาทองคำ 9. ฐานกลสิกรรมธรรมชาติ กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย วิทยากรประจำฐานเรียนรู้แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 9 ฐาน ๆ เรียนรู้ละ 3 คน รวมจำนวน 27 คน ระยะเวลาดำเนินการระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนกันยายน (จำนวน 4 วัน) สถานที่ดำเนินการ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนพิษณุโลก และแปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก โดยมีผลสำเร็จของโครงการหลักที่ได้ดำเนินกิจกรรมหลักสูตร 9 ปรaxy 9 ฐานเรียนรู้ คือ

1) เจ้าของแปลงมีองค์ความรู้ และสามารถเป็นวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ได้ 2) มีวิทยากรประจำฐานฯ จากเครือข่ายโคก หนอง นา จำนวน 27 คน 3) มีการขับเคลื่อนฐานเรียนรู้ทั้ง 9 ฐาน 4) พื้นที่แปลง CLM ได้รับการปรับปรุงพัฒนา 5) บุคคล/หน่วยงานต่างๆ รู้จัก/รับรู้แปลง CLM และกิจกรรมของแปลง 6) มีหน่วยงาน เข้าไปทำกิจกรรม/ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ 7) มีหลักสูตรต้นแบบ “9 ปรaxy 9 ฐาน” 8) มีสื่อองค์ความรู้ จำนวน 9 ฐาน เรียนรู้เผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์

ทั้งนี้ จากทฤษฎี/แนวคิดที่ผู้วิจัยได้นำเสนอดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) ระดับตำบล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาเลือกสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และสร้างสื่อการเรียนรู้ที่สามารถนำไปขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ในฐานการเรียนรู้ต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เข้ามาใช้บริการมีกระบวนการเรียนรู้ได้เร็ว เข้าใจง่ายสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากแปลง CLM ไปประยุกต์ใช้ได้จริง

## ระเบียบวิธี

### ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงมุ่งเน้นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงและมีส่วนร่วมกับการใช้หรือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ศึกษาอย่างแท้จริงกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้และผู้ใช้ประโยชน์จากสื่อการเรียนรู้ในพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วยวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ 9 ฐานๆ ละ 2 คน รวมจำนวน 18 คน และเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนรับผิดชอบงาน โคก หนอง นา จำนวน 2 คน จำนวนรวม 20 คน

2) ผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือใช้สื่อการเรียนรู้ภายในแปลง CLM และสามารถสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพ ความเหมาะสม และความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ได้ประกอบด้วย นักเรียนจากโรงเรียนบ้านแม่ระกา จำนวน 10 คน และประชาชนทั่วไปในพื้นที่อำเภอวังทอง จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน

### **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย**

การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในรูปแบบเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) แบบสังเกตระหว่างการดำเนินการจัดทำสื่อการเรียนรู้ 3) แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งเป็น 2 ครั้ง คือ 1) ประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนรู้ในแต่ละฐานการเรียนรู้หลังจบการเรียนรู้ในทันที โดยใช้รูปภาพแสดงความรู้สึกที่สื่อถึงอารมณ์ที่มีต่อการเรียนรู้ โดยใช้คำถามปลายปิด (Closed-ended questions) ให้แบบเลือก 1 คำตอบ โดยใช้เกณฑ์การประเมินตามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ระดับความสำคัญ 3 ระดับ คือ ค่าคะแนน 3 หมายถึง ความรู้สึกชอบ ค่าคะแนน 2 หมายถึง รู้สึกเฉยๆ และค่าคะแนน 1 หมายถึง รู้สึกไม่ชอบ 2) ประเมินความพึงพอใจต่อสื่อการเรียนรู้ในภาพรวม โดยใช้เกณฑ์การประเมินตามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ ค่าคะแนน 5 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด ค่าคะแนน 4 หมายถึง พึงพอใจมาก ค่าคะแนน 3 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง ค่าคะแนน 2 หมายถึง พึงพอใจน้อย ค่าคะแนน 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด และแบบสอบถามปลายเปิด (Opened-ended questions) เป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบได้อย่างอิสระ

### **การเก็บรวบรวมข้อมูล**

1) ลงพื้นที่ ค้นหาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม (Fogus group) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย วิทยากรประจำฐานเรียนรู้ 9 ฐานๆ ละ 2 คน รวมจำนวน 18 คน และเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังทอง จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 1 คน

รวมจำนวน 20 คน และจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ฯ 2) ลงพื้นที่พัฒนาสื่อการเรียนรู้แปลง CLM ร่วมกันจัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ตามแผนปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ฯ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมของวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่รับผิดชอบการดำเนินงานโคกหนองนา ในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM และ3) ลงพื้นที่ประเมินประสิทธิภาพสื่อการเรียนรู้ โดยผู้เข้ามาเรียนรู้ในแปลง CLM จำนวน 30 คน ประกอบด้วย นักเรียนจากโรงเรียนบ้านแม่ระกา จำนวน 10 คน และประชาชนทั่วไปในพื้นที่อำเภอวังทอง จำนวน 20 คน โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลความพึงพอใจ/ความชอบในการเรียนรู้ในแต่ละฐานการเรียนรู้ และเก็บข้อมูลจากความพึงพอใจในภาพรวมที่มีต่อสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM

### การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านสถานที่ 2) ด้านการให้บริการ 3) ด้านการบริหารจัดการ จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้และจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ฯ แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบเชิงพรรณนา 2) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้สาธารณะ ในพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก โดยการสังเกตผลการดำเนินและพฤติกรรมจากวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้ในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM มาวิเคราะห์ผลสรุป แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบเชิงพรรณนา และ 3) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความพึงพอใจสื่อการเรียนรู้ โดยใช้แบบสอบถามจากผู้เข้ามาเรียนรู้ในแปลง CLM จำนวน 30 คน จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการคะแนนความพึงพอใจ/ความชอบในการเรียนรู้ในแต่ละฐานการเรียนรู้ ว่าอยู่ในระดับใด และ ครั้งที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ว่าอยู่ในระดับใด แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบเชิงพรรณนา

### สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

สภาพปัญหาในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ประกอบด้วย

1) ด้านสภาพพื้นที่ทางกายภาพ ไม่มีแผนผัง แสดงตำแหน่งที่ตั้งฐานเรียนรู้ต่างๆ ในพื้นที่แปลง CLM ไม่มีป้ายบอกทิศทางหรือเส้นทางการเรียนรู้พื้นที่ฐานเรียนรู้

ป้ายไวนิล (Vinyl Banner) แสดงองค์ความรู้ภายในฐานเรียนรู้ชั่วคราว และป้ายแสดงกระบวนการ/เทคนิค/วิธีการ บ้างฐานเรียนรู้ไม่เป็นปัจจุบันไม่ตรงกับการปฏิบัติจริง ป้ายชื่อฐานเรียนรู้ลบบเลือน ชีต จางและชำรุดเนื่องจากเป็นแผ่นพลาสติกฟิวเจอร์บอร์ด (Future Board) สื่อประเภท วัสดุ อุปกรณ์สาธิต ไม่สมบูรณ์ บางฐานเรียนรู้ไม่มีตัวอย่างจริงไว้แสดงให้ผู้เข้าเรียนรู้ได้เรียนรู้ และพบว่าสภาพพื้นที่เชิงธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ยังมีน้อย ขาดความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ของพืช และลักษณะของดินบางแห่งยังแข็งไม่อุดมสมบูรณ์

2) ด้านการบริหารจัดการ ยังขาดเงินทุนในการปรับปรุงฐานการเรียนรู้ และการปรับปรุงพื้นที่ เช่น การวางระบบน้ำ ขาดแรงงานคนในการพัฒนาพื้นที่เนื่องจากมีพื้นที่ขนาดใหญ่ ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีในการบริหารจัดการแปลง เช่นการประชาสัมพันธ์ทางออนไลน์ การจัดทำสื่อเรียนรู้ออนไลน์ การทำสื่อเรียนรู้ในรูปแบบ QR-Code และไม่มีการบันทึกสถิติผู้เข้ามาศึกษาดูงานในศูนย์เรียนรู้ฯ 3) ด้านการให้บริการ ไม่สามารถเข้ามาศึกษาดูงานได้ตลอดเวลา ต้องรอให้เจ้าของแปลงพร้อม วัสดุ อุปกรณ์ ในการสาธิตไม่เพียงพอ เนื่องจากส่วนใหญ่เข้ามาขอคูฟรีแบบไม่มีงบสนับสนุนเจ้าของแปลง ผู้มาเรียนรู้มีความสนใจเรียนรู้ทั้ง 9 ฐานไม่เท่ากัน ซึ่งฐานเรียนรู้ส่วนใหญ่ได้รับความนิยม ยกเว้น ฐานคนมีไฟ มีผลผลิตและผลิตภัณฑ์ไม่พอเพียงสำหรับจำหน่ายให้แก่ผู้เข้ามาศึกษาดูงาน

ความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ดังนี้ 1) ด้านสภาพพื้นที่ทางกายภาพ ต้องการจัดทำป้ายแสดงแผนผังตำแหน่งที่ตั้งฐานเรียนรู้ต่างๆ ในพื้นที่แปลง CLM จัดทำป้ายแสดงทิศทางหรือเส้นทางการเรียนรู้ไปยังฐานเรียนรู้ต่างๆ ในแปลง CLM ปรับปรุงป้ายชื่อฐานเรียนรู้ที่คงทนถาวร ทนแดดและฝน จัดทำสื่อการเรียนรู้ องค์ความรู้ในแต่ละฐานเรียนรู้ ทั้ง 9 ฐานใหม่และปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ต้องการพันธุ์ไม้ยืนต้นเพื่อนำมาปลูกภายในแปลงเพื่อสร้างความหลากหลายของพืช เช่น กล้าย มะละกอ ฝรั่ง บำรุงดินในจุดที่ขาดความอุดมสมบูรณ์โดยการห่มดินและสร้างเป็นจุดเรียนรู้เรื่องการห่มดิน

2) ด้านการบริหารจัดการ ต้องการให้หน่วยงานภาคีเครือข่ายการพัฒนาเข้ามาจัดกิจกรรมเอามื้อสามัคคีร่วมกันเรียนรู้และร่วมกันพัฒนาฐานเรียนรู้ ต้องการทุนในการปรับปรุงฐานการเรียนรู้ ความรู้การประชาสัมพันธ์ การจัดทำสื่อเรียนรู้ออนไลน์ การทำสื่อเรียนรู้ในรูปแบบ QR-Code 3) ด้านการให้บริการ ต้องการสร้างสื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ ต้องการงบประมาณสนับสนุนค่าวัสดุ อุปกรณ์ ในการสาธิต หรืออาจมีการเก็บค่าบริการสำหรับผู้เข้ารับการศึกษาเพื่อเป็น ค่าอาหาร อาหารว่างและเครื่องดื่ม ต้องการปรับปรุงฐานเรียนรู้ให้มีจุดสาธิตตัวอย่าง ต้องการให้ภาคีเครือข่ายการพัฒนาเข้ามาส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ไว้จำหน่ายให้แก่ผู้เข้ามาเรียนรู้

## 2. ผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ในพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ผลการดำเนินการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่แปลงเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า สามารถพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในรูปแบบสื่อดิจิทัล สื่อประเภทป้าย และสื่อสำหรับการสาธิตและฝึกปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) สื่อการเรียนรู้ดิจิทัล ได้มีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลในรูปแบบคิวอาร์โค้ด (QR Code) จำนวน 9 ชุดข้อมูล เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ประจำฐานเรียนรู้ทั้ง 9 ฐาน โดยผู้เข้ามาเรียนรู้สามารถเข้าถึงข้อมูล องค์ความรู้ ขั้นตอน วิธีการ และรายละเอียดของแต่ละฐานเรียนรู้ได้ผ่านระบบดิจิทัล ส่งผลให้การเรียนรู้มีความสะดวก รวดเร็ว อีกทั้งยังช่วยเพิ่มโอกาสในการเผยแพร่องค์ความรู้สู่บุคคลภายนอกและชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวาง

2) ผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ประเภทป้าย พบว่า มีการจัดทำสื่อรวมทั้งสิ้นจำนวน 131 แผ่น เพื่อใช้สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารองค์ความรู้ภายในพื้นที่แปลง CLM เช่น ป้ายแสดงชื่อฐานเรียนรู้ จำนวน 9 แผ่น และป้ายแสดงทิศทางหรือเส้นทางการเรียนรู้ไปยังฐานเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในแปลง CLM จำนวน 9 แผ่น ซึ่งช่วยให้ผู้เข้ามาศึกษาดูงานสามารถเข้าถึงฐานเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบและสะดวกมากยิ่งขึ้น

3) สื่อการเรียนรู้สำหรับการสาธิตและฝึกปฏิบัติ มีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับการสาธิตและฝึกปฏิบัติ จำนวน 12 เรื่อง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยสื่อดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง เกิดความเข้าใจในกระบวนการต่าง ๆ และสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม

## 3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการเรียนรู้ในพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

3.1 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการเรียนรู้ที่มีต่อฐานเรียนรู้ทั้ง 9 ฐานโดยใช้รูปภาพแสดงความรู้สึกที่สื่อถึงอารมณ์ที่มีต่อการเรียนรู้ พบว่า ผู้เข้ามาเรียนรู้มีต่อสภาพแวดล้อม สถานที่ที่มีความสะอาด ปลอดภัย สบายงาม และสื่อการเรียนรู้ มีความน่าสนใจ เข้าใจง่าย อยู่ในระดับที่ชอบ ( $\bar{X}$ =2.88, S.D.=0.37,  $\bar{X}$ =2.88, S.D.=0.35)

3.2 ผลการประเมินความพึงพอใจภาพรวมของผู้เข้ารับการเรียนรู้ที่มีต่อสื่อการเรียนรู้ภายในแปลง CLM โดยมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การนำความรู้ที่ได้รับ

ไปใช้ประโยชน์ ( $\bar{X}=4.73$ , S.D.=0.51) ความรู้ความเข้าใจด้านวิชาการที่ได้รับในแต่ละฐานการเรียนรู้ ( $\bar{X}=4.64$ , S.D.=0.59) และต่อสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ( $\bar{X}=4.63$ , S.D.=0.58) ตามลำดับ

## อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในแปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอลำปำ จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วยเจ้าของแปลง ภาควิชาการขยายการพัฒนา เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและจังหวัด เครือข่ายโคก หนอง นา เป็นต้น ได้เป็นผู้ร่วมดำเนินการตั้งแต่ต้น คือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผลการดำเนินงาน ทำให้สามารถค้นพบปัญหาของตนเอง และช่วยกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ถูกวิธีและตรงตามความต้องการอย่างแท้จริง สอดคล้องกับศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนลำปาง (2566) ที่ได้ศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบระดับตำบล (แปลง CLM) ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในตำบลบ้านเป่า อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาทำได้โดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในตำบลในทุกขั้นตอนของการพัฒนา รวมถึงการแก้ไขปัญหาด้วยความอดทนและความสามัคคี การช่วยเหลือแบ่งปัน ซึ่งกันและกัน เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จ เนื่องจาก การเปิดโอกาสให้เจ้าของแปลง ภาควิชาการขยายการพัฒนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ทำให้สามารถค้นพบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้แนวทางการพัฒนาสื่อการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับบริบท และศักยภาพของชุมชนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างเครือข่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานสามารถขับเคลื่อนได้อย่างสำเร็จ

2. ผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมการเรียนรู้สาธารณะ ในพื้นที่แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอลำปำ จังหวัดพิษณุโลก ได้ดำเนินการปรับปรุงและสร้างสื่อการเรียนรู้ประเภทป้ายองค์ความรู้ประเภทต่างๆ รวมจำนวนทั้งหมด 131 แผ่น และสื่อการเรียนรู้ประเภทสื่อสาริตและฝึกปฏิบัติ จำนวน 12 เรื่อง ซึ่งสื่อที่มีความเหมาะสมกับความต้องการของพื้นที่ สามารถหาวัสดุได้ง่าย ราคาถูก และสื่อดิจิทัลที่รวบรวมสื่อเรียนรู้ที่เป็นวีดิทัศน์ และอินโฟกราฟิก ที่มีในแต่ละฐานเรียนรู้รวบรวมไว้ในรูปแบบของคิวอาร์โค้ด (QR Code) จำนวน 9 ชุดข้อมูล ติดไว้ที่ฐานเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้สามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถแบ่งปันความรู้ให้กับผู้อื่นได้ง่ายขึ้น

ซึ่งสอดคล้องกับศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครราชสีมา (2564) ที่ได้ศึกษารูปแบบการสร้างสื่อเรียนรู้ดิจิทัลเพื่อการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา โคม หนอง นา พช. สำหรับศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการสร้างและประยุกต์ใช้สื่อเรียนรู้ดิจิทัลสามารถใช้ สื่อในรูปแบบสื่อวีดิทัศน์ วิดีโอ อินโฟกราฟิก สื่อมีการแทรกภาพ แผนผัง ข้อความ สื่อที่มีเนื้อหากระชับ เข้าใจง่าย จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากขึ้น จะเห็นได้ว่า การมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้สื่อต่างๆ อินโฟกราฟิก QR Code เป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และสามารถทบทวนความรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ผลความพึงพอใจของผู้เข้ามาเรียนรู้ในแปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอสว่างทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่าความพึงพอใจที่มีต่อความนิยมชอบในภาพรวมของฐานการเรียนรู้ อยู่ในระดับที่ خوب ทั้ง 9 ฐานเรียนรู้ ฐานที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ ฐานหัวคันนาทองคำ ฐานคนหัวเห็ด ฐานคนรักแม่ธรณี ฐานคนรักแม่โพสพ ความคิดเห็นของผู้เข้ามาเรียนรู้เพิ่มเติม พบว่าในภาพรวมในแปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอสว่างทอง จังหวัดพิษณุโลก มีสื่อการเรียนรู้หลากหลายประเภท วิทยากรประจำฐานเรียนรู้ มีความรู้ สามารถถ่ายทอดได้ดี เข้าใจง่าย สื่อเรียนรู้มีการใช้ภาพเป็นสื่อในการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม และมีการรวบรวมสื่อองค์ความรู้ในรูปแบบคิวอาร์โค้ด (QR Code) ทำให้ผู้เรียนรู้สามารถศึกษาได้ด้วยตนเองและแบ่งปันความรู้ให้กับผู้อื่นได้ง่าย เป็นต้น ที่ผู้วิจัยจะได้นำไปพัฒนาต่อยอดการพัฒนาสื่อเรียนรู้ในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) ระดับตำบลให้ดียิ่งขึ้นและนำไปขยายผลให้แก่พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (CLM) ระดับตำบล แปลงอื่นๆ ต่อไปและสอดคล้องกับ จุลลดา จุลเสวก (2560) ที่ได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการใช้สื่อการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 ผลการศึกษาพบว่า ในการเรียนการสอนมีความต้องการใช้สื่อการเรียนอยู่ในระดับมาก ความต้องการในการใช้สื่อประเภทวีดีโออยู่ในระดับปานกลาง ประเภทเครื่องมือและอุปกรณ์อยู่ในระดับมาก และประเภทเทคนิคและวิธีการอยู่ในระดับมาก และแนวทางในการพัฒนาการใช้สื่อการเรียนการสอน ควรมีการสร้างหรือจัดทำคลังสื่อการสอนที่หลากหลาย

## ข้อเสนอแนะ

### 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินงานวิจัยเชิงพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการดำเนินงานเพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพและมีความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

และติดตามสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

## 2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1) ควรมีการจัดเก็บแบบสอบถามจากผู้เข้ามาใช้บริการต่อสื่อการเรียนรู้ทุกครั้งที่ใช้บริการในพื้นที่ CLM เพื่อใช้ข้อมูลเป็นแนวทางในการพัฒนาฐานและสื่อการเรียนรู้ต่อไป

2.2) การเก็บข้อมูลของผู้ที่เข้ามาใช้บริการควรมีการจัดกลุ่มผู้ประเมินฐานการเรียนรู้ตามความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนสามารถนำไปพัฒนาต่อไป

## 3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1) ควรมีการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ในรูปแบบใหม่ๆ เช่น เทคโนโลยี VR (Virtual Reality) เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้เพิ่มขึ้น และสร้างการรับรู้การดำเนินกิจกรรมของแปลง CLM นายมนตรี ปรอดครบุรี

3.2) ควรมีการศึกษาความต้องการของชุมชนด้านการพัฒนาฐานเรียนรู้เพื่อให้ตรงตามความต้องการของบริบทของชุมชน เช่น ฐานการเรียนรู้คนมีน้ำยา ฐานการเรียนรู้คนรักสุขภาพ เป็นต้น

## บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน (2564).แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ โคก หนอง นา พัฒนาชุมชน. สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรมวิชาการ. (2545). คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- กิดานันท์ มลิทอง. (2543). เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
- จุลลดา จุลเสวก (2560). แนวทางการพัฒนาการใช้สื่อการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17, วารสารวิจัยรำไพพรรณี 11(1), 90-99
- ชม ภูมิภาค. (2544). “สื่อสารการศึกษา” เทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล.
- ทับทิมทอง กอบัวแก้ว. (2563). รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบไฮบริดที่เสริมสร้างสมรรถนะด้านการพัฒนาสื่อวัตกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาวิชาชีพครู.วารสารวิชาการ ครุศาสตร์สวนสุนันทา, 7(1), 1-13.
- น้ำอ้อย มิตรกุล.(2542). เทคโนโลยีการศึกษา. สุราษฎร์ธานี : สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- วัชรพล วิบูลยศรีน. (2556). นวัตกรรมและสื่อการเรียนการสอนภาษาไทย. กรุงเทพฯ : วีพริ้นท์ (1991).
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครราชสีมา (2564). รูปแบบการสร้างสื่อเรียนรู้ดิจิทัลเพื่อการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา โคก หนอง นา พช. สำหรับศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครราชสีมา. นครราชสีมา : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครราชสีมา
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนพิษณุโลก (2566). สรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาทักษะการเป็นวิทยากรฐานเรียนรู้ตามโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา” หลักสูตร 9 ปราษฎ์ 9 ฐานเรียนรู้ แปลง CLM ตำบลแม่ระกา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนพิษณุโลก
- ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนลำปาง (2566). วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบระดับตำบล (แปลง CLM) ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในตำบลบ้านเป้า อำเภอมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. ลำปาง : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนลำปาง

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก. (2565). สรุปประเด็นการลงพื้นที่ติดตามของ  
 อนุกรรมการติดตามโครงการภายใต้แผนงานสร้างความเข้มแข็งแก่เศรษฐกิจฐานราก  
 โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่  
 “โคก หนอง นา โมเดล”.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสุโขทัย. (2563). โคก-หนอง-นา โมเดล คือ อะไร. สืบค้น 1  
 พฤษภาคม 2568. จาก <https://district.cdd.go.th/muang-sukhothai/2020/01/09/โคก-หนอง-นา-คือ-อะไร/>

Freire, P. (1974). Cultural action for freedom. USA: Penguin Education.